

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA FİZİKSEL KIRSAL ALAN PLANLAMASI

Turgut ÖZTÜRK* Murat MENGÜLOĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, Samsun

*Sorumlu yazar: turgutoz@omu.edu.tr

Geliş Tarihi: 21.09.2007

Kabul Tarihi: 01.08.2008

ÖZET: Sürdürülebilir kalkınmada fiziksel kırsal alan planlanmasının önemi yadsınamaz bir gerçektir. İyi bir fiziksel kırsal alan planlamasıyla kırsal alandaki yaşam koşulları kolaylaştırılabilineceği için, kırsal alanlardan kentlere doğru olan göç akımları da dengeli bir duruma kavuşturulabilir. Bu bağlamda kentler özellikle de metropol bölgelerdeki göç baskısı ve bunun yarattığı olumsuz koşullar kontrol altına alınabilir. Bu çalışma kapsamında fiziksel kırsal alan planlamasına yönelik olarak; proje destekli fiziksel planlamalar, örnek köy oluşturmaya yönelik planlamalar ile turizm köyleri oluşturmaya yönelik planlamalar ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, sürdürülebilir kalkınma, kırsal alan planlaması, köy

THE PLANNING OF PHYSICAL RURAL AREA IN SUSTAINABLE PROGRESSING

ABSTRACT: The planning of physical rural area is more important in sustainable rural progressing. The life conditions in rural areas could be facilitated if it could be made planning of a well physical rural area. In addition to this, the migration currents from rural areas to urban might be balanced, negative conditions depend on migration in the metropolis cities is controlled. In this study; as directed to the planning of physical rural area, the physical planning of project supporting, the planning of model village and the planning of tourism village is taken up.

Key Words: Migration, sustainable progress, rural area planning, village

1. GİRİŞ

Tarım Türk ekonomisinde önemli bir role sahiptir. Bu sektör işgücünün üçte birinden fazlasını çalıştırmakta, ulusal gelirin ise yalnızca % 12'sini üretmektedir. Bu iki oran arasındaki fark ortalama olarak tarımın ekonominin en zayıf sektörü olduğunun göstergesidir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından büyük değişimlere ve dönüşümlere sahne olmuştur. Bu değişim ve dönüşümler, büyük oranda söz konusu toplumların kendi iç dinamiklerinin yanında dış destekli teknoloji ve kurumların zorla veya istemli olarak bu toplumlara taşınmasıyla gerçekleşmiştir. Kırsal alana yönelik kalkınma projeleri farklı yaklaşımlar ve amaçlar gözetilerek hazırlanmaktadır. Dolayısıyla farklı yaklaşımlarla ele alınan projelerin kırsal kalkınma üzerindeki etkileri de yaklaşımlara bağlı olarak değişmektedir (Derviş ve ark., 2004).

Tarım ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak hassas sektör olma özelliğini korumaktadır. Her türlü müdahale, düzenleme ve transferler bu sektörde yoğun olarak kullanılmaktadır. Türkiye tarımında da günümüzde dönüşüm zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda kırsal kalkınmanın en önemli unsuru tarımdır. Bu nedenle kırsal kalkınmayı tarımdan soyutlamak ve ayrı düşünmek mümkün değildir. Kırsal nüfusun ekonomideki ağırlığı nedeniyle tarımsal faaliyetler kırsal kalkınmada hayati bir öneme sahip bulunmaktadır. Bugün ülkemizde nüfusunun önemli bir kesimi kırsal alanda yaşamakta ve geçimini tarımdan sağlamaktadır (Çakmak ve Akder, 2005).

Ülkemizde sivil istihdamın %30'u tarım sektöründe konumlanmakta olmasına karşın sektörün gayrisafi milli hasılaya (GSMH) katkısı %11 düzeyindedir. Ülkemizde 1990'dan 2005 yılına kadar

olan süreç içerisinde tarım nüfusu 8.2 milyondan 6.8 milyona düşmüştür. Aktif tarım nüfusu son 15 yıl içerisinde 1.4 milyon nüfus kaybetmiştir. Göç eden aktif tarım nüfusu aileleriyle birlikte yaklaşık 7.5 milyonu bulmaktadır. Bunun anlamı şudur ülkemizde son 15 yıl içerisinde 7.5 milyonluk bir nüfus kırsal alandan kentsel alanlara göç etmiştir. Kırsal alandan kentsel alanlara olan göç akımlarının dengesizliği nedeniyle bugün birçok kent merkezi sayısız sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarla karşı karşıyadır (Günaydın, 2006).

Sürdürülebilir bir kırsal kalkınmada fiziksel alan planlanmasının önemi yadsınamaz bir gerçektir. İyi bir fiziksel kırsal alan planlamasıyla kırsal alandaki yaşam koşulları kolaylaştırılabilineceği için, kırsal alanlardan kentlere doğru olan göç akımları da dengeli bir duruma kavuşturulabilir ve bu bağlamda da kentler özellikle de metropol bölgelerdeki göç baskısı kontrol altına alınabilir (Çetiner, 1990).

Bu çalışma kapsamında fiziksel kırsal alan planlamasına yönelik olarak; proje destekli fiziksel planlamalar, örnek köy oluşturmaya yönelik planlamalar ile turizm köyleri oluşturmaya yönelik planlamalar ele alınmıştır.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Son yıllarda geniş bir kapsamda kullanım alanı bulan sürdürülebilir kalkınma kavramı, geleneksel kalkınma yaklaşımının içine düştüğü açmazlar sonucu bu kalkınma anlayışına alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın ortaya çıkışı, birisi tarihsel değeri bilimsel olmak üzere iki tür gelişmeyle örtüşmektedir. Tarihsel anlamda dünyada küreselleşme rüzgarları esmektedir. Doğal kaynak kullanımı, sermaye ve mal dönüşümünün önündeki engeller birer birer ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir

gelişme bütün insanlığı etkiler duruma gelmiştir. Bunun yansıması olarak ta dünya üzerinde biri gelişmiş ülkeler, diğeri geri kalmış ülkeler kaynaklı olmak üzere iki temel sorun bütün insanlığı tehdit eder duruma gelmiştir. Günümüzde gelişmiş sanayi ülkelerinin uygulamalarından kaynaklanan büyük sorun doğanın ve çevrenin tahribatıdır. Geri kalmış ülkelerden kaynaklanan sorun ise aşırı nüfus artışı ve yoksulluktur. Her iki sorun da eşit değerde insan yaşamını tehdit etmektedir. Küreselleşen bir dünyada doğal kaynakların korunması ve barışın sağlanması ancak kalkınmanın yaygınlaştırılması ile olasıdır (Karakaş ve Köksal, 2003).

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temel vurgusu ekonomik büyüme değil, sosyal bir varlık olarak insan ve çevre üzerinedir. Bu yaklaşımda kalkınma salt bir ekonomik büyüme olarak tanımlanmamaktadır. Tek başına ekonomik büyüme çoğunluğun yaşam standardının yükselmesine yol açmaz. Salt ekonomik büyüme için doğal kaynakların dengesiz kullanımı, kısa vadeli amaçlar için kaynakların yok edilmesi demek olabilir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefi yoksulluğu ve yoksulluğa yol açan nedenleri ortadan kaldırmaktır (Gülçubuk, 2007).

Sürdürülebilir kalkınma biri makro, diğeri mikro olmak üzere iki düzeyde ele alınmaktadır. Sürdürülebilirlik makro düzeyde insan soyunun yeryüzündeki yaşam koşullarının sürdürülebilirliğini ifade etmektedir. Bu düzeyde sürdürülebilir kalkınma, gelecek kuşakların yaşam kaynaklarını tüketmeden ve tahrip etmeden insan refahının sürekli bir artışı olarak tanımlanırken, mikro düzeyde ise uygulanan kalkınma projelerinin getirdiği olumlu gelişmelerin projeler tamamlandıktan sonra da devam etmesidir. Gerçekte bu iki düzey birbirinden kopuk olmayıp, birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Çünkü mikro düzeydeki projelerin başarısı, ancak makro düzeydeki politikaların desteğiyle mümkün olabilmektedir (Lorenzen, 2006).

3. İNSANİ KALKINMA

Bir ulusun asıl zenginliği insan kaynaklarıdır. Bu zenginliği artırmak ise ancak o insanlara uzun sağlıklı bir yaşam sağlayarak yaratıcılıklarını sergileyecek ortamlar sunarak olasıdır. Bu da ekonomik büyüme kavramından daha fazla bir anlam taşımaktadır. Ulusal gelir insan yaşamının tüm boyutunu ifade etmez. Çünkü insanlar gelir ve büyüme rakamlarından çıkarılmayacak başarımlara da değer vermektedirler. Bu başarımlar daha iyi sağlık koşulları, daha iyi beslenme, bilgiye kolay erişim, daha güvenli bir yaşam ve çalışma koşulları gibi insani ve evrensel değerleri içerir. İnsani kalkınmanın ölçülebilir en önemli parametresi insani kalkınma endeksidir (İKE). Bu endeks insani gelişmişliğin üç temel boyutu olan yaşam süresi, bilgi ve onurlu bir yaşam standardını ölçmektedir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanmış ve 175 ülkeyi kapsayan İKE açısından 85. sırada yer

almaktadır (Karakaş ve Köksal, 2003; Anonymous, 2008a).

Sürdürülebilir bir kırsal kalkınmada insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik kalkınma insani kalkınma olarak bilinmektedir. Kırsal alana yönelik insani kalkınma anlayışı iki düzeyde ele alınabilir. Bunlardan birincisi kırsal alana hizmet götüren insanların sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını benimsemesi, bu yaklaşımı hayata geçirici ilke, metot ve araçları kullanabilir hale gelmesidir. Diğer taraftan uygulanan model projelerle insan kaynaklarının geliştirilmesi, insanın üretkenliğini, çevresiyle sağlıklı iletişim ve etkileşim kurma yetisini ve gündelik yaşamda etkinliğini artırıcı bilgi, beceri ve sağlıklı yaşam koşullarıyla donatılmasıdır. Bunu gerçekleştirmenin yolu da kırsal alt yapı, eğitim, sağlık, yayım vb. hizmetlerden geçmektedir (Karakaş ve Köksal, 2003; Gümüş, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma da sosyal gereklilik olan eşitlik, katılım ve insan kaynaklarının geliştirilmesi birbiriyle ilişkili ilkeler olup, bunların tamamının gerçekleştirilmiş olması toplumun güçlenmesiyle sonuçlanır ki, bu da kalkınmanın nihai hedeflerindedir. Güçlenmiş bir toplum doğal kaynakları tahrip etmeden onlardan sürekli yararlanabilme yollarını bulabilir, kendi sorunlarını tanımlayıp, dışsal müdahale olmadan bunların çözüm yollarını geliştirebilir (Mutlu, 2002).

4. KIRSAL YERLEŞMELERİN SORUNLARI

Ülkemizde büyük bir sayısal orana sahip olan kırsal yerleşmelerin fiziksel, ekonomik, toplumsal açıdan birçok soruna sahip olduğu bilinmektedir.

4.1. Sosyo - Ekonomik Sorunlar

Ülkemizde sosyo-ekonomik sorunların ana nedenleri kırsal yerleşmelerin sayısal fazlalığı, dağınıklığı ve bunların yanı sıra yerleşme nüfusunun azlığıdır. Ayrıca aile yapısı, çocuk adedi, toplumsal özellikler, toprak-aile ilişkileri, işletmelerin büyüklüğü, tarımda verimin düşüklüğü ve ailelerin gelir durumları bu sorunların nedenlerindedir. Sektörler arası gelir durumundaki farklılıklar kırsal alanlardan kente göç olayını artırmaktadır. Kırsal alanda gelirin düşük olması, tarımsal gelişme hızının az, verimin düşük, teknolojinin eksik olmasından ileri gelmektedir (Anonymous, 2006a; Yıldırım, 2006).

4.2. Hizmet (Donatım) Sorunları

Kırsal alandaki hizmetlerin çoğunluğu kamu kuruluşları aracılığı ile götürülmektedir. Bu bağlamda gerek hizmeti alan ve gerekse hizmeti verenler açısından birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunu tetikleyen ana unsur ise kırsal yerleşmelerin sayılarının fazlalığı ve yerleşmelerin genelde dağınık olmasıdır. Ülkemizde hemen hemen yolu olmayan köy kalmamıştır ve kırsal alandaki toplam yol ağı da 294.000 km ye çıkmıştır. Benzer şekilde elektriksiz ve telefonsuz köyde kalmamıştır. 2006 yılı itibariyle toplam 74.411 kırsal yerleşim biriminin 59.741 adedinde yeterli ve sağlıklı içme suyu da götürülmüş durumdadır. Ülkemizde kırsal yerleşimlere yönelik

donatı hizmetlerinin yürütülmesi görevi Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (KHGM) kapatılması ile İl Özel İdarelerine verilmiştir. Ayrıca 2006 yılında uygulamaya konulan Köylerin Alt Yapısını Destekleme Projesi Kapsamında (KÖYDES) İl Özel İdarelerine doğrudan kaynak tahsisleri yapılmıştır (Anonymous, 2006c; Anonymous, 2007).

Genelde kırsal alt yapıya yönelik yatırımlar sayısal açıdan tamamlanmış gibi gözüküyorsa da sistemin ayakta tutulması ve yenileme çalışmaları için birim maliyetler oldukça yüksek olduğundan genel bütçeden yeterli düzeyde kaynak aktarılamamakta, bu durumda da verilen hizmetin kalitesi gittikçe düşmektedir.

4.3. Özel Sorunlar

4.3.1 Orman Köylerine Yönelik Sorunlar

Ülkemizde orman köylerinin bütün köylere oranı % 30' lar düzeyindedir. Bu tür köyler kuruluşları yönünden dağınık bir yapı göstermektedirler. Hizmetlerin ulaşmasında büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu yerleşmelerde yaşam şartlarının güç, olanakların sınırlı olması nedeniyle gelişmeleri oldukça zor olmaktadır. Orman köylerinde topraksız ve 10 dekara kadar arazisi olan çiftçi aileleri çoğunluktadır. Erozyonla mücadele, mevcut toprakların yetmezliği, haberleşme, ulaşım güçlükleri, kamusal hizmetlere ulaşma zorlukları bu yerleşmelerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan dışa kapalılıklarını sürdürmektedir (Anonymous, 2006d).

4.3.2. Göçler

Ülkemizin önemli sorunlarından bir tanesi de kırsal alandan kentsel alanlara olan düzensiz göçlerdir. Ülkemizde 1990'dan 2005 yılına kadar olan süreç içerisinde tarım nüfusu 8.2 milyondan 6.8 milyona düşmüştür. Aktif tarım nüfusu son 15 yıl içerisinde 1.4 milyon nüfus kaybetmiştir. Göç eden aktif tarım nüfusu aileleriyle birlikte yaklaşık 7.5 milyonu bulmaktadır. Bunun anlamı şudur ülkemizde son 15 yıl içerisinde 7.5 milyonluk bir nüfus kırsal alandan kentsel alanlara göç etmiştir. Bu durum ülke nüfusunun alansal olarak dinamik bir yapı kazanmasına, nüfus aktarımının yaşadığı alanlarda ise ciddi sosyal, ekonomik, kültürel ve güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Anonymous 2006b; Günaydın, 2006)

Göçler kalıcı veya geçici olabilmektedir. Kalıcı göçler genellikle ekonomik yetersizlik, topraksızlık yanında kamu görevi beklentisi, kent hayatının çekiciliği ve çocukların eğitim durumlarına dayandırılarak yapılmaktadır. Geçici göçler genellikle ekonomik yetersizliğe dayalı olarak civar bölgelere ve kentlere tarım ve inşaat işçisi olarak yapılmaktadır (Anonymous, 2007).

5. KIRSAL ALAN PLANLAMASI

Ülkemizde kırsal yerleşmeler tarımsal faaliyetlerin merkezi olma konumlarının dışında son dönemlerde bozulmamış doğası, yöresel karakteri barındıran yapılaşması ve turizm kullanımları ile de

gündeme gelmektedir. Kentlerde kötü bir tecrübe olarak edinilen yapılaşma süreci ile aynı kaderi yaşamamak için kırsaldaki fiziksel planlamalara kamu otoriteleri tarafından gereken önemin verilmesi geleceğimize yapılacak bir yatırım olarak kabul edilmelidir. Bu bağlamda fiziksel kırsal planlamaya yönelik olarak geliştirilecek kırsal tasarım rehberleri, yerel yapılaşmanın ölçütlerini veren tasarım politikası aracı olarak kullanım olanağı bulabilecektir. (Eminağaoğlu ve Çevik, 2006). Bugün Almanya, Amerika, İngiltere gibi bir çok gelişmiş batı ülkesinde kırsal tasarım rehberleri kullanılmaktadır (Çizelge 1).

Yurtdışı örneklerde kırsal alan fiziki planlama tasarım rehberleri daha çok, köyün peyzaj içerisindeki önemini anlatmakta az sayıda göç, sağlık, spor, eğitim, konut sahipliği gibi sosyal olanakları, ekonomik koşulları da içine alan planlama kriterleri üretilmektedir. Bu kriterler daha çok planlama aracı olarak kullanılmakta, bunun yanında zaman içinde yasal statü kazananlar da bulunmaktadır. En önemli ortak özellikleri ise hepsinin yöresel karakterin devamını sağlamak ve peyzaj kalitesini korumak yönünde politikalar olarak benimsesidir. Çizelge 1'de bazı yurtdışı örneklerde köy tasarım rehberlerinin içeriği ve işleyişine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Sürdürülebilir bir kırsal kalkınma için alana yönelik olarak yapılabilecek çalışmalar; proje destekli kalkınmaya yönelik planlamalar, örnek köy oluşturmaya yönelik planlamalar, turizm köyleri oluşturmaya yönelik planlamalar olarak ele alınabilir (Çetiner, 1990; Demirel, 1997).

5.1. Proje Destekli Kalkınmaya Yönelik Planlamalar

Türkiye' de küreselleşme ve dış rekabete açılma sürecinden en fazla etkilenen sektörlerin başında tarım kesimi gelmekte ve bu bağlamda uygulanan politikalarından en fazla etkilenenler de kırsal alanda yaşayan nüfustur. Dolayısıyla bu sürecin daha sağlıklı ve sıkıntısız yürütülebilmesi, insanların kırsal alanda istihdamı, kırsal alanların ve tarımın modernizasyonu amacıyla ülkemizde kırsal alana yönelik bir çok proje uygulanmış ve de uygulanmaktadır. Bu projelerden bazıları şunlardır;

- Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi,
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi,
- Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi,
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi,
- Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi,
- Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi,
- Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi,
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi,
- Tarımsal Yayım ve Uygulanmalı Araştırma Projesi (TUYAP),
- Televizyon Yoluyla Yaygın Çiftçi Eğitimi Projesi (YAYÇEP),
- Toplum Ormancılığı Projesi,
- Artvin Camili Kırsal Kalkınma Projesi,
- Edirne Kırsal Kalkınma Çerçeve Projesi,
- Ardahan Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi,

Çizelge 1.Gelişmiş Bazı Ülkelerde Köy Tasarım Rehberleri (Eminağaoğlu ve Çevik,2006).

KÖY TASARIM REHBERLERİ	BÖLGE – ÜLKE	AMAÇ	POLİTİKALAR	İÇERİK	YASAL ÇERÇEVE	HAZIRLAYAN GRUP
BELBROOK	Ohio - U.S	Köyün gelişiminde nümerinin tarihi karakterini ve yapılaşma gele-neğini korumak.	- Bir yapının bir bölü-mü veya tümünün yıkılması - Dış cephenin yeniden yapılması -Yeni yapılaşma - İşaretler	Giriş Eski köy bölgesi Köye genel bakış Uygunsuz konum - Yok etme - Değişiklik - Yeni yapılaşma	İmar Yasası'nın 14.maddesinde yer alır. Gelişmelere göre güncellenir. (Bellbrook Zoning Code Article:14) (Planlama Aracı)	Arazi sahipleri, yerleşme sakinleri, mimarlar, ilgili yöre halkı, Köy İnceleme Kurulu
MANHATTAN BEACH						
MANHATTAN BEACH	California – U.S.	Mevcut sokak görüntüleri korumak ve bölgenin karakterine uygun gelişmeyi sağlamak.	- Küçük köy karakterini korumak. - Yaya yolunu korumak, güçlendirmek ve iyileştirmek. - Sokağın ferahlığını korumak ve teşvik etmek	- Bölge-site tasarımı -Konşuluk gelişimi - Mimari karakter - Yaya yolu - Peyzaj - İşaretler - Ticaret bölgesi - Gelişimin tanımlandığı bölgeler	Şehir Meclisi tarafından Şehir Gelişim Planı'nda temel faaliyetler olarak kabul edilir. (Planlama Aracı)	Şehir Planlama Komisyonu
MT. SHASTA MOUNTAIN	California – U.S.	Yerel yapıların tarihi geçmişin yansıtan, dağ nümerisine uygun çekici, konforlu, çağdaş, doğa ile uyumlu bir köy oluşturmak	- Köyün siltet karakteri korunmalı. - Görsel açıdan iyi görünümlü çevreye hakim yaya yolu çö-zümleri teşvik edilmeli - Yapıların birbiri ile ve doğal çevre ile uyumu korunmalı ve teşvik edilmeli.	- Giriş - Yasal çerçevesi - Peyzaj -Yapılaşma ve kamusal alanlar -Yapılaşma ve peyzaj detayları	Mt. Shasta Şehrinin Mimari İnceleme Yasası olarak kabul edilir. Bölüm: 18.60 (City of Mt. Shasta's Architectural Review Ordinance Chapter: 18.60)	Şehir Planlama Komisyonu
EAST MEON	Hampshire Birleşik Krallık	Köydeki kötü görüntüleri iyileştirmek ve yöresel karakteri sürdürülebilirliğini sağlamak.	Yeşil doku korunmalı Yeni çiftlik yapılaşma edileri düşünülmeli Meon nehri doğal hali vadi ile korunmalı. Açık ve kapalı alanlar arasındaki dengenin sürekliliğini sağlamak.	- Giriş - Kır çevresi -Yapılaşma - Açık alanlar - Köy yaşamı - Tasarım raporu - Yöntem - Steering grup	Bölge Danışma Kurulu, Bölge Konseyi (EHDC) tarafından plan-lama aracı olarak benimsenmiş ve yıllık toplantı gündemine alınmıştır.	Planlama Grubu: Başkan Veznedar Sekreter Dört parti başkanı İki vatandaş Tanıtım sorumlusu İki bölge meclisi üyesi
MANCHESTER						
MANCHESTER	İngiltere'nin Kuzeyi	Bölgenin gelişimini ve sürdürülebilirliğini tarihi çevre içinde sağlamak.	- Köyün tarihi yapısını korumak. - Tarihi küçük yerleşme özelliklerini korumak. - Yapılaşmaların tarihi görüntüye zarar vermesini önlemek.	- Giriş - Köy için hedefler - Tasarım kontrol bölgesi - Tarihi merkez bölge - Tarihi koruma bölgesi - Bölgeye genel bakış	Vermant Arazi Kullanım Yönetmeliği altında yer alır (Act.250). Her beş yılda bir güncellenir. Planlama aracı olarak Yönetmelikte yer alır.	Bölge uzmanları
ROLLESTON	Staffordshire Birleşik Krallık	Gelişme sürecinde, bölgenin tarihini, yöresel yaşam ve çevresini ortaya çıkarmak.	Yöresel karaktere uygun, çağdaş çevreler oluşturmaya rehberlik etmek.	Giriş Toplum, Ekonomi, Çevre, Yerleşim, İletişim-gelişmeler. Sokak mobilyaları - işaretler ve Rehberleri Harita Sonuç	East Staffordshire Bölge Meclisi Yerel Planı'nda, ek planlama rehberi (SPG) olarak kabul edilir.	- Kırsal Çevre Komisyonu - Rolleston Bölge Konseyi - Rolleston Methodist Kilisesi - Köy Halkı

-Kars Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi,

-Erzincan ve Gümüşhane Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesidir.

Bu projeler farklı kurum ve kuruluşların desteği (Tarım Bakanlığı, Üniversiteler, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Vakıfları Koruma Vakfı (TEMA), Boru Hatları İle Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ)) vb. ile yürütülmüş veya

yürütülmektedirler.

Bu projelerdeki temel felsefe kırsal alandaki biyo-çeşitlilik göz önünde bulundurularak doğal kaynakların uygun bir şekilde kullanılması, kırsal alanda süregelen geçim kaynaklarının verimli kılınması, kaliteli üretime olanak sağlayacak ekonomik düzeyin yükseltilmesi için gerekli altyapı ve eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi, çok yönlü girişimlerle de kırsal alanda yaşam koşullarının iyileştirilmesidir (Doğanay, 1993; Mutlu, 2002;

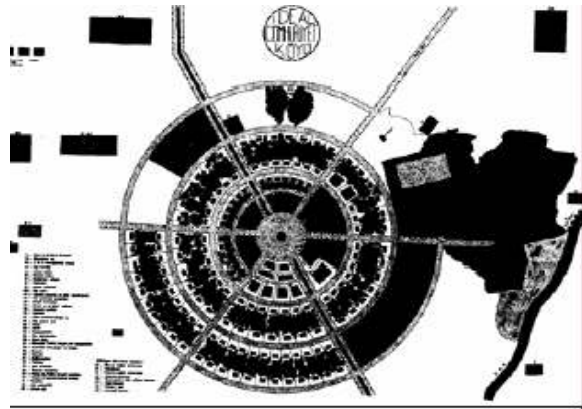
Anonymous, 2006e; Anonymos, 2008b).

5.2. Örnek Köy (Kültür Köyü) Oluşturmaya Yönelik Planlamalar

Bu tip planlamalarda bir sistem yaklaşımı kapsamında model köyler oluşturulmaya çalışılır. Yaklaşım kapsamında öncelikle köyün ileri gelenleri ile birlikte köy gezilir, köyde yaşayanlarla görüşülerek ve bazı ailelere konuk olunarak köyün sorunlarının, koşullarının, beklentilerinin ne olduğu, köy halkının gelişimi, iş olanakları, uğraş alanları ve kendine yeterliliği konusunda gözlemler yapılarak köy hakkında ön değerlendirmeler yapılır. Çalışma kapsamı çerçevesinde köyü temsil edecek bir grup oluşturularak SWOT analizi yaptırılır.

SWOT analizi kapsamında saptanan sorunları daha geniş tabana yaymak, tabandan gelen önerileri geliştirmek, köylülerle birlikte ortak çözümler üretmek için belirlenen başlıklarda çalışma grupları (altyapı ve donanım, tarımsal işletmecilik, ortak geçmiş ve kültür, tarımsal yapılar, yerleşim ve çevre, kırsal görünüm vb.) oluşturulur. Oluşturulan çalışma grupları beklentilere dayalı çözüm önerilerinin uygulamaya geçirilmesi için proje uygulayıcılarına danışmanlık görevi yerine getirilir.

Kırsal bölgelere çağdaş bir görünüm kazandırmak amacıyla Cumhuriyetin ilk yıllarında 64 örnek köy yaptırılmıştır. Ancak örnek köylerin kuruluşunda ve yaşam alanlarının oluşturulmasında köy kültürünün beklentilerinin karşılanmadığı gözlemlenmiştir. Gözlemlenen eksikliklerin giderilmesi ve beklentilere cevap verebilmek açısından örnek köy tasarımları için bir proje yarışması açılmıştır. İdeal Cumhuriyet Köyü planı da bu yarışmaya katılan bir tasarımdır (Şekil 1). Bu tasarımın ana teması köylüyü ve köyü inşaat bakımından iyi etüt etmeden yapılan masrafların boşa gittiği görüşünden hareketle konuya nasıl yaklaşılması gerektiğidir. Bu bağlamda ideal Cumhuriyet Köyü tasarımında 40'ın üzerinde ünite yer almıştır. Bu üniteler tasarım sıralamasına göre;

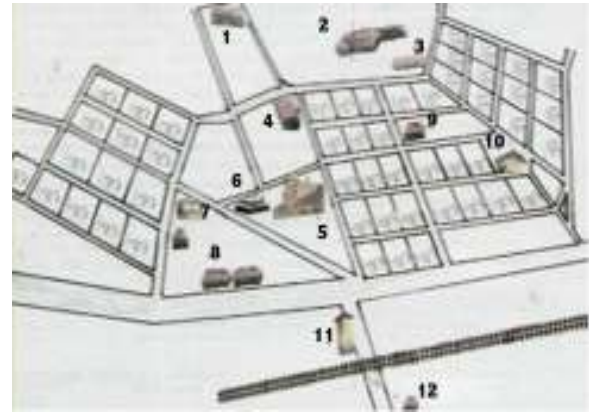
Şekil 1. İdeal Cumhuriyet köyü planı (İnan,1978)

1.Köy okulu ve uygulama bahçesi 2.Öğretmen evi 3. Halk odası 4.Köy konağı 5. Konuk odası 6.Okuma odası 7.Konferans salonu 8.otel-Han 9.Çocuk bahçesi 10.Köy parkı 11.Telefon santrali 12.Köy gazinosu (radyolu) 13.Ebe ve sağlık korucusu 14.Tarımcı başı

15.Hayvan sağlık korucusu 16.Sosyal kurumlar 17.Tarım ve köy el işleri müzesi 18.Gençler kulübü 19. Hamam 20.Etüv cihazı odası 21. Köy yunak yeri 22.Cami 23. Revir 24.Kooperatifler 25.Köy dükkânları 26.Spor alanı 27.Damızlık Tavuk, Tavşan, Arı istasyonları 28.Damızlık ahır 29.Kesimhane 30. Mandıra 31.Değirmenler 32.Fabrika 33.Asri mezarlık 34.Hayvan Mezarlığı 35.Kireç, taş, tuğla, kiremit ocakları 36.Yem bitkileri arazisi 37.Koruluk 38.Köy hayvan gübreligi 39.Modern ağıl 40.Pazar yeri ve köy zahire loncası 41.Aşıım durağı 42.Panayır yeri 43.Selektör binası' dır.

Günümüzde bu tasarım düşünsel açıdan ütöpic olarak değerlendirilse de Cumhuriyetimizi kuranların kırsal alana dolayısıyla köye ve köylüye verdikleri önemin ve çağdaşlaşma gerçeğinin önemli bir belgesi olarak kabul edilmelidir (Şahinkaya, 2008).

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki model köy uygulamalarının bir örneği de Kurtuluş savaşı sonrasında Türkiye'ye getirilen göçmenler için yaptırılan örnek köy uygulamalarıdır (Şekil 2). Yurt dışından getirilen göçmenlerin iskanındaki sorunların çözümü olarak kanun ve yönetmelikler çıkarılarak örnek köy uygulamalarına başlanmıştır. Bu bağlamda İzmir ve çevresinde, Ankara-Eskişehir ekseninde, Samsun ve çevresinde de örnek köy uygulamaları yapılmıştır. Örnek köy uygulamalarında fiziksel planlama olarak köydeki diğer sosyo-kültürel donatıların yanında 5 kişilik ailenin barınabileceği konut ile ona bitişik ahır ve yem depoları tesis edilmiştir. Oluşturulan bu ideal köylerin birer model olarak eski ve geri kalmış köy tipinin yerini alması amaçlanmıştır (Anonymous, 1934).

Şekil 2. Göçmenler için örnek bir köy yerleşim planı

5.3. Köy Yerleşimini Yeniden Düzenlemeye Yönelik Planlamalar (Ekoturizm/Turizm Köyleri)

Dünyadaki hızlı ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmeler ve değişimlere paralel olarak, turizm tüketim kalıplarında da son yıllarda önemli bir değişim gözlenmektedir. Giderek lüks turizm hareketlerine katılım azalmakta, bir tür doyum sınırına gelen alışılmış turizm merkezlerinden az da olsa uzaklaşma yönünde bir eğilim yaşanmaktadır. Zamanla daha da belirginleşen yeni tip turist beklentileri, deniz, kum, güneş üçgeninden uzak,

doğa ile iç içe abartılı olmayan tesislerde temiz bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların basında bozulmamış ve temiz bir çevrede aktif bir tatil olarak özetlenmektedir.

Dolayısıyla hem turist profilindeki hem de tüketim kalıplarındaki değişiklikler doğal ve kültürel çevrenin koruma, kullanma dengesi içinde kullanımını öngören yumuşak turizm, eko-turizm, turizm köyleri gibi yeni kavramların oluşmasına neden olmaktadır. Bu yeni turizm kavramlarının özünü, ekonomik yönden verimli, toplumsal açıdan sorumlu ve çevre-doğa bağlamında sorun yaratmayan uygulamalar oluşturmaktadır.

Turizmin çeşitlendirilmesi politikasının bir gereği; ülke geneline ve tüm yıla yaygınlaştırılmasının da bir sonucu olarak pek çok alternatif türler geliştirilmeye çalışılmıştır. Çevrenin korunmasında turizmin fiziksel planlamasının önemi büyüktür. Sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için turizmin fiziksel planlamasında mekanın rasyonel şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu bağlamda ekoturizm eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret olarak tarif edilmektedir. Kırsal alanda doğal ve tarihi çekiciliklerin belli bir ölçüde bulunduğu yörelerde ana ekonomik uğraşısı tarım olan nüfusun, tarımsal faaliyetlerini sürdürmekle birlikte ziyaretçi konaklayabilecek şekilde yönlendirilerek küçük turizm işletmeciliği yapması sağlanarak alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Anonymous, 2002; Anonymous, 2008c).

Köy yerleşimini yeniden düzenlemeye yönelik planlamalar kapsamında yani turizm köyleri oluşturmaya yönelik çalışmalarda köyün kültürü, gelenek ve görenekleri ile mimari biçimi korunarak yerleşim birimleri yeniden düzenlenir. Bu kapsamda;

- Köyün mimari kültürü korunarak gerekli restorasyonlar yapılır,
- Köyün alt yapı (içme ve kullanma suyu, kanalizasyon, ulaşım) sistemleri güçlendirilir,
- Köyün kültürü ve mimarisine yönelik yeme-içme ve de konaklama tesisleri oluşturulur,
- Köy-çevre ilişkileri zenginleştirilir.

6. SONUÇ

Küresel ekonomik koşulların tarımsal üretim ve de kırsal yaşamda yaratmış olduğu olumsuz koşulların etkisinin azaltılabilmesi için fiziksel kırsal alan planlanmasına mutlaka gereken önem verilmelidir. Bu kapsamda yapılması gerekenler aşağıda özetlenmiştir;

-Gerek genel kalkınma, gerekse kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği en başta doğal kaynakların korunması ve rasyonel kullanımına bağlıdır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmada öncelikle doğal kaynaklar korunmalıdır.

-En önemli doğal kaynaklarımızdan birisi olan tarım topraklarımızın amaç dışı kullanımı kesinlikle önlenmeli, bu konuda arazi sahipleri bilinçlendirilmeli, tarım dışı yatırım ve hizmet girişimlerinin verimli arazi dışındaki alanlarda konumlandırılması teşvik edilmelidir.

-Kalkınma sürecinde bölge ve yörenin potansiyelinden hareket edilmeli, kırsal alanda sosyal altyapı ve teknik altyapıya ilişkin gereksinimlerin belirlenmesi ve giderilmesinde öncelikler listesi oluşturulmalıdır. Böylece kaynak kullanımlarındaki israfın önüne geçilmelidir.

-Kırsal alana yönelik turizm sektörü ile köy yenileme çalışmaları teşvik edilmelidir.

-İnsan kaynaklarının geliştirilmesi açısından özellikle teknolojik altyapı hizmetleri ile birlikte kırsal alan fiziksel altyapı hizmetleri etkinliği artırılmalı, bu bağlamda örnek köy modelleri oluşturulmalıdır.

-Fiziksel kırsal alan planlamasına finansman desteği sağlanmasında sivil toplum kuruluşları Avrupa Birliği fonlarına yönlendirilmelidir. Bu amaçla gerekli kamusal destek için bir organizasyon şeması oluşturulmalıdır.

-Tarımda çağdaş teknolojiyi yakalayabilmek ve kırsal alanda yaşam koşullarının iyileştirilebilmesi için üniversitelerin bilgi birikiminden yararlanılmalı, bilim insanı, yatırımcı ve üreticiler arasında karşılıklı işbirliği sağlanmalıdır.

Sonuç olarak sürdürülebilir kırsal kalkınmada fiziksel alan planlanmasının önemi yadsınamaz bir gerçektir. İyi bir fiziksel kırsal alan planlanmasıyla kırsal alandaki yaşam koşulları kolaylaştırılabilineceği için, kırsal alandan kentlere doğru olan göç akımları da dengeli bir duruma kavuşturulabilir ve bu bağlamda da kentler özellikle de metropol bölgelerdeki göç baskısı kontrol altına alınabilir.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1934. 2510 Sayılı İskân Kanunu.
Anonymous, 2002. Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm. TURSAB Ar-Ge Bölümü. <http://www.tursab.org>.
Anonymous, 2006a. Tarımın Gayri Safi Milli Hasıla İçindeki Payı ve Büyüme Hızı. <http://www.dpt.gov.tr>.
Anonymous, 2006b. Yıllara Göre Kırsal Nüfus ve Genel Nüfus İçinde Sayısal Oran <http://www.die.gov.tr>.
Anonymous, 2006c. Köye Götürülen İçme Suyu Hizmetleri. <http://www.khgm.gov.tr>.
Anonymous, 2006d. Orman Köy Adedi. <http://www.die.gov.tr>.
Anonymous,2006e. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi. <http://www.ekutup.dpt.gov.tr>.
Anonymous, 2007. Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007-2013. <http://www.dpt.gov.tr>.
Anonymous, 2008a. UNDP Annual Report 2008, <http://www.undp.org>.
Anonymous, 2008b. Kırsal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar. <http://www.tarim.gov.tr>.
Anonymous, 2008c. Ekoturizm. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı. <http://www.turcev.org>.
Çakmak, E.H., Akder, A.H., 2005. DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı. TÜSİAD Yayın No 2005-06/397, Tepebaşı, İstanbul.
Çetiner A., 1990. Kırsal Yerleşmeler ve Fiziki Düzenleme

- İlkeleri. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Demirel Z., 1997. Ülkemizde Köy Yenileme Uygulamaları. 6. Ulusal Kültürteknik Kongresi, Kirazlıyayla-Bursa.
- Derviş, K., Gros, D., Emerson, M., Ülgen, S. 2004. Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü. Ekonomi ve Dış Politika Forumu, Doğan Kitapçılık A.Ş., Güneşli, İstanbul.
- Doğanay F., 1993. Kırsal Kalkınma. D.P.T. Yayınları, Ankara.
- Eminağaoğlu, Z., Çevik, S., 2006. Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar. Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. Cilt :22, No: 1, s.157-162
- Gülçubuk, B., 2007. Uluslararası Tarım Politikalarının Kırsal Yoksulluk Üzerine Etkileri. Ulusal Tarım Kurultayı, 15-17 Kasım 2006, Adana.
- Gümüş, A., 2006. Kırsal Yapı, Üretim İlişkileri ve Çağdaşlaşma. Ulusal Tarım Kurultayı, 15-17 Kasım 2006, Adana.
- Günaydın, G., 2006. Türkiye Tarımının Mevcut Durumu. Türkiye, Avrupa Birliği ve Tarım Politikaları. Heinrich Böll Stiftung Derneği Yayınları, İstanbul.
- İnan, A., 1978. Cumhuriyet'in Ellinci Yılı İçin Köylerimiz. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Karakaş, E., Köksal, E., 2003. İnsani Kalkınma ve Türkiye. Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, ATRA Matbaacılık, İstanbul.
- Lorenzen, H., 2006. Avrupa Birliği'nin Genişleme, Tarım ve Kırsal Kalkınma Politikaları. Heinrich Böll Stiftung Derneği Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, N., 2002. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları. Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. Ankara.
- Şahinkaya, S., 2008. İdeal Cumhuriyet Köyü "Cumhuriyeti Kuranların Tahayyülüne Bir Örnek". Mülkiye Dergisi, Cilt:XXIV, Sayı:225, Ankara.
- Yıldırım, E., 2006. Türkiye Tarımında Tarihsel Gelişme ve Yapısal Sorunlar. Ulusal Tarım Kurultayı, 15-17 Kasım 2006, Adana.